

Yttrande över Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkande från 2023 års public service-kommitté.

I betänkandet redovisar kommittén sina förslag till hur public service-uppdraget ska regleras från och med 2026 och vad som ska ingå i uppdraget under tillståndspanoroden 2026–2033. Förslagen syftar till att skapa goda förutsättningar för public service-verksamheten och upprätthålla och värna dess oberoende.

Folkbildningsrådet noterar att den parlamentariskt sammansatta kommittén inte har kunnat enas om en gemensam problembeskrivning och inte heller funnit förslag på lösningar i samförstånd. En fråga som långsiktiga villkor för public service hade vunnit på en mer enad syn mellan partierna i Sveriges riksdag.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

Folkbildningsrådet

- delar i stort kommitténs bedömningar och välkomnar kommitténs ställningstagande att folkbildningsuppdraget fortsatt är en central del av innehållsuppdraget
- avstyrker att villkoret om krav på jämställdhets- och mångfaldsperspektiv tas bort

- befarar att föreslagna resurser inte täcker ökade kostnader för nya uppdrag
- har inga synpunkter på författningsförslagen.

Övergripande synpunkter

Folkbildningsrådet delar kommitténs utgångspunkt att public service, genom uppdraget att tillhandahålla opartisk och saklig information, har en unik roll och betydelse i vårt demokratiska samhälle, både i fråga om beredskap och som motkraft till spridande av desinformation.

Folkbildningsrådet vill lyfta fram vikten av att public service når och möter medborgare i hela Sverige och välkomnar kommitténs bedömning att public service-företagens sändningar, även under kommande tillståndperiod, bör kunna tas emot av minst 99,8 procent av den fast bosatta befolkningen.

Att personer med funktionsnedsättning och minoriteter ska ha möjlighet att ta till sig av public service-utbudet är en fortsatt angelägen satsning.

5.3.9 Villkor om krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

Kommittén föreslår att det av lagen ska framgå att villkor får ställas upp om krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Vidare ska lagen innehålla en upplysningsbestämmelse om att krav på tillgänglighet till tv-sändningar, beställ-tv och sökbar text-tv finns i radio- och TV-lagen.

Folkbildningsrådet är positiva till ett fortsatt krav på att ambitionsnivån ska höjas och tillgängligheten förbättras, och även att det ska vara teknikneutralt. Det är viktigt då vi ser att digitaliseringen av samhället medför en demokrati- och delaktighetsklyfta som riskerar att utestänga grupper, såsom äldre eller personer med kognitiva eller intellektuella funktionsnedsättningar.

Det finns stora samhällsutmaningar att möta för en jämlik delaktigheten i demokratin, kulturen och samhällslivet, oavsett funktionalitet. Med de neddragningar som skett och kommer att ske, riskerar frågan om tillgänglighet att prioriteras ner, trots att förutsättningarna för anpassningar och tillgänglighetslösningar blir allt bättre i takt med teknikutvecklingen.

Det är också fortsatt viktigt att dessa frågor beaktas gällande marksänd TV och radio. Dessa utgör fortfarande viktiga kanaler för flera målgrupper.

Folkbildningsrådet är även positiva till att en kontinuerlig dialog ska föras med målgrupperna om hur tillgängligheten behöver utvecklas, i takt med teknikens snabba förändringar, men också kring innehållets relevans.

Vi vill också framhålla vikten av att möta behoven hos personer med olika typer av funktionsnedsättning, inte minst dem med kognitiva nedsättningar, såsom personer med intellektuell funktionsnedsättning, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, personer som har drabbats av skador eller sjukdomar samt äldre. Det handlar om teknik, men också om format och innehåll. I Folkbildningsrådets enkät bland cirkeldeltagare blir det tydligt att de som har en funktionsnedsättning ofta har en lägre tillit till samhällets institutioner, bland annat till nyhetssändningar i radio och tv, jämfört med personer utan funktionsnedsättning.

5.3.14 Finansieringen av public service-uppdraget

Folkbildningsrådet konstaterar att kommittén lyfter fram flera större uppgifter som kan komma att påverka kostnaderna framöver. Utan ett utökat anslag kan detta komma att få en negativ inverkan på kärnverksamheten och möjligheten att erbjuda ett allsidigt programutbud.

8.4.2 Ett brett formulerat innehållsuppdrag

Folkbildningsrådet stödjer ett brett formulerat innehållsuppdrag med ett vitt och mångsidigt utbud av program. Dock avstyrker vi att villkoret om krav på jämställdhets- och mångfaldsperspektiv tas bort.

Folkbildningens uppdrag är att utveckla och stärka demokratin och göra det möjligt för människor att påverka samhället och sina egna liv. I studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet möts människor med olika livssituationer, bakgrunder och förutsättningar att delta i samhällslivet. Uppdraget om inkludering och delaktighet är högst aktuellt och för att fler ska bli delaktiga behövs tillgång till samhällsinformation, kunskaper, nyheter, kultur samt inblick i olika människors liv.

Vi ser att mångfaldsperspektivet därför också är centralt för public service. Innehåll och utbud behöver vara relevant för många olika människor och det behöver också spegla samhällets mångfald. **Det är viktigt för samhällets sammanhållning, för att öka allmänhetens förståelse för mångfald, och för ett fortsatt hög förtroende för medierna i olika samhällsgrupper.**

Folkbildningsrådet delar kommitténs uppfattning att programverksamheten ska utövas opartiskt och sakligt och med beaktande av en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet. Innehållsuppdraget behöver vara brett formulerat och programutbudet bör spegla hela landet.

Vi föreslår att kravet på jämställdhets- och mångfaldsperspektiv ska finnas kvar, men att det går att reglera det så att uppföljningen inte blir alltför styrande eller omfattande.

Den övergripande demokratibestämmelsen om att programverksamheten ska präglas av det demokratiska statsskickets grundidéer och principer är viktig. Folkbildningsrådet anser dock att den inte i tillräcklig grad synliggör vikten av att spegla samhällets mångfald. Vi befärrar att brister i dessa hänseenden kan leda till försämrade förutsättningar till delaktighet för stora målgrupper, till exempel personer med funktionsnedsättningar, med kort utbildning, eller personer som nyligen kommit till Sverige.

Unga kvinnor och män i dagens Sverige blir alltmer polariserade i sina åsikter. Det riskerar på sikt att förstärka andra motsättningar i samhället och undergräva tillit, sammanhållning och demokrati. I Ungdomsbarometern 2024 tar var femte kille avstånd från påståendet att demokrati är det bästa systemet för att styra samhället¹. En studie från Göteborgs Universitet visar också hur allt fler unga män upplever att arbetet för kvinnors rättigheter har gått för långt och att det hotar mäns och pojkars möjligheter. Studien visar att negativa attityder till fortsatt jämställdhetsarbete, så kallad modern sexism, är vanligast i de kommuner i Sverige där arbetslösheten har ökat mest de senaste två åren och sammanfaller med en allmän misstro mot myndigheter². Ofta bekräftas och förstärks dessa attityder av kända profiler och extremistiska forum på sociala medier.

Jämställdhetsmyndigheten ser en risk för att en minskad myndighetsstyrning kan leda till att myndigheter prioriterar ner arbetet med jämställdhetsintegrering. I kombination med en minskad bredd av politiska

¹ <https://www.ungdomsbarometern.se/rapportslapp-generationsrapporten-2024/>

² <https://www.gu.se/nyheter/unga-man-kanner-sig-mest-hotade-av-okade-rattigheter-for-kvinnor>

åtgärder inom jämställdhetspolitiken riskerar det att leda till en stagnation eller till och med tillbakagång för den hittills uppnådda jämställdheten.³

8.4.5 Folkbildningsuppdraget

Folkbildning är ett kitt som håller samman, stärker och utvecklar det svenska samhället och demokratin. Folkbildningen kännetecknas av frihet och frivillighet i bemärkelsen att människor själva väljer vilken verksamhet de vill delta i. Inom folkbildningen ska alla ges möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.

Den organiserade folkbildningen i Sverige består av nio studieförbund med verksamhet alla kommuner och 156 folkhögskolor med deltagare från hela landet. Över 800 000 personer deltar varje år i deras verksamheter.

Folkbildningsrådet fördelar och följer upp statsbidraget till studieförbund och folkhögskolor och fungerar som en kunskapsbank om folkbildning. Vi tar fram underlag och fakta om folkbildning för beslutsfattare, myndigheter, internationella organ och allmänheten.

Folkbildningsrådet välkomnar kommitténs ställningstagande att folkbildningsuppdraget fortsatt är en central del av innehållsuppdraget.

Kommittén lyfter särskilt fram Medie- och informationskunnighet, MIK, som en viktig del av detta uppdrag. Folkbildningsrådet delar denna uppfattning. Det är viktigt att kunna hålla jämna steg med den digitala utvecklingen för att kunna delta i det demokratiska samtalet. Folkbildningen bidrar till att människor kan öka sin kunskap och bildning genom livet och utvecklas som samhällsmedborgare.

Vi ser att det är viktigt ur ett MIK- och demokratiperspektiv att public service är opartiskt och sakligt, har ett högt förtroende och är relevant för hela befolkningen. Det är centralt att uppdraget är teknikneutralt och att det finns kvalitet i utbudet oavsett medium. Unga människor når ljud- och bildmedier i allt högre grad via sociala medier medan äldre fortfarande behöver ha tillgång till ett kvalitativt och varierat utbud i marksändningarna.

³ *Jämställdhetsarbetet tappar styrfart*, Resultatrapport från Jämställdhetsmyndigheten, 2024.
<https://jamstalldetsmyndigheten.se/media/hyefekky/rapport-2024-10-resultatrapporten-24-04-22.pdf>

Folkbildningsrådet samarbetar med Mediemyndigheten genom en så kallad folkbildningsarena för MIK, i vilken verksamma inom folkbildningen med intresse för MIK-frågor kan delta. Folkbildningsarenan kommer att knytas till det nationella aktörsnätverket MIK Sverige. Syftet med nätverket är att genom samverkan utveckla kunskap, stärka kvaliteten och effektivisera arbetet inom MIK-området – och därigenom stärka medie- och informationskunnigheten hos alla i Sverige.

8.4.8 Stärkt kvalitet i utbudet på de nationella minoritetsspråken och teckenspråk

Folkbildningsrådet konstaterar att nedskärningar har genomförts på Sveriges Radios minoritetsspråksredaktioner, senast under 2024 vilket innebär att 2025 års nivå innebär mindre resurser än tidigare. Detta borde innebära att speglingsuppdraget och folkbildningsuppdraget försvåras. Ett brett public service-utbud på nationella minoritetsspråk är av största vikt för språkens revitalisering. Det är positivt att kommittén understryker vikten av kvalitet i utbudet och föreslår att det ska ställas krav på att programutbudet ska ha relevans för de berörda grupperna.

8.4.9 Utbud på andra minoritetsspråk

Vid sidan av public service-företagens uppdrag på de nationella minoritetsspråken och teckenspråket ska företagen erbjuda ett utbud på andra minoritetsspråk. Särskilt utpekade områden är nyheter och språkliga behov hos barn och unga, något som Folkbildningsrådet ser positivt på. Som utredningen konstaterar är det centralt att det finns opartisk och saklig information på andra språk än svenska när samhället befinner sig i kris. Vid högsta beredskap är ett utbud av nyheter och samhällsjournalistik på olika språk av stor betydelse, exempelvis inför politiska val eller för att motverka desinformation.

Från Folkbildningsrådets sida vill vi också understryka att ett utbud på minoritetsspråk också är viktigt för att alla människor i landet ska känna delaktighet i det svenska samhället. Det handlar om hänsyn till språkliga behov hos barn och unga men också hos vuxna nyanlända och äldre med utländsk bakgrund, som ofta tappar förmåga i sitt andraspråk. För att public service ska vara relevant och tillgängligt även för dessa grupper, är program på andra minoritetsspråk viktiga. Vi tycker att frågan är alltför begränsat

utredd och att utredningen vunnit på att gå djupare. Det hade till exempel kunnat göras med en överblick över hur utbudet sett ut över tid och med analys av förändringar. Även behoven hos målgruppen nyanlända med begränsade svenskkunskaper hanteras väldigt begränsat i utredningen.

16 Hur utbudet ska sändas och tillhandahållas

Utredningens kommitté föreslår att villkoren för public service-företagens distribution på internet skärps så att det framgår att de egna plattformarna ska prioriteras. Public service-företagens närvaro på externa plattformar riskerar att påverka konkurrensen på mediemarknaden på ett oproportionerligt sätt. Kommittén menar därför att den marknadspåverkan som närvaron innebär bör vägas mot innehållets värde för publiken och för relevansen för uppdraget i allmänhetens tjänst.

Folkbildningsrådet befarar att om public service minskar sin närvaro på externa plattformar till ett minimum, kan det få som konsekvens att den yngre publiken försvinner. Inte minst barnprogram på minoritetsspråk riskerar att minska eller försvinna helt eftersom de inte har så hög lönsamhet.

Beslut om detta yttrande har fattats av generalsekreterare Anna-Karin Lindblom efter föredragning av senior rådgivare Anna-Carin Bylund. I den slutliga handläggningen har handläggaren för särskilda insatser Martin Gemzell och projektledare Maria Sundbom Ressaissi deltagit.

För Folkbildningsrådet

Anna-Karin Lindblom

Generalsekreterare